

Recenzja
pracy doktorskiej mgr. Dariusza Pietrzyka nt.:
„Piłka Ręczna w Polsce w latach 1919-1945”

Piłka ręczna, to jedna z tych gier zespołowych, która cieszy się dużą popularnością w Polsce, i której początki sięgają 1917 r. Pojawiła się w przedświcie odzyskania niepodległości i związana jest z polskimi legionistami internowanymi w Szczypiornie koło Kalisza. To tam jeńcy wojenni poznali tajniki nowej gry, nazwanej przez nich *szczypiorniak*. Nauczyli się jej od niemieckich strażników. Gra umilała internowanie i pozwalała zachować dobry stan psychofizyczny. Ze Szczypiorna gra przyjechała do obozów w Łomży i Komorowie, a po zakończeniu wojny wraz ze zwolnionymi żołnierzami trafiała do miejsc ich zamieszkania. Zaczęła się rozwijać, nie tylko w przyłączonej części Śląska, ale również w Krakowie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie. A zatem już sama geneza, nie mówiąc o rozwoju szczypiorniaka (nazwa funkcjonowała do 1951 r.) w Polsce w dwudziestolecie międzywojennym budzi ciekawość badawczą, której uległ Autor recenzowanej przeze mnie pracy. Rozprawa doktorska Pana Dariusza Pietrzyka dotyczy dziejów piłki ręcznej w Polsce w latach 1919-1945. Praca stanowi interesujące dopełnienie stanu badań dotyczących dziejów kultury fizycznej. Rozprawa ma duży walor poznawczy.

Czytając pracę odnosi się wrażenie, że wybór tematu nie był przypadkowy, lecz podyktowany względami osobistymi. Jej Autor to były zawodnik, obecnie trener piłki ręcznej, mający na swym koncie sporo sukcesów. Być może dlatego rozprawa napisana została z dużą starannością po względem dostarczenia czytelnikowi jak największej ilości faktów. Rozprawa mgr. Dariusza Pietrzyka ma szansę stać się kolejną pozycją, która zapewne znajdzie wielu czytelników, pod warunkiem, że zostanie opublikowana.

Praca ma charakter historyczny i opracowana została w oparciu o układ rzeczowo-chronologiczny. Składa się z pięciu części, które są podzielone na kolejne rozdziały i podrozdziały uszeregowane według zagadnień opisanych w aspekcie historycznym z zachowaniem porządku chronologicznego. W części pierwszej Autor przedstawił genezę i rozwój piłki ręcznej na świecie do 1918 roku. Rozważania zaczął od wspólnoty pierwotnej, poprzez starożytność (Egipt, Grecja, Rzym, Azja, Ameryka Południowa) do czasów nowożytnych, następnie zajął się Europą i ziemiami polskimi pod zaborami do odzyskania niepodległości (1918). Druga część rozprawy zatytułowana „Rozwój piłki ręcznej do 1945 r.”

Sekcja Nauki

L. dz. 10-126/127/2023

Wpł. dnia 31. X 2023r.

W tej części Autor ukazuje wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na rozwój organizacyjny piłki ręcznej, ze szczególnym uwzględnieniem działalności: Polskiego Związku Palanta i Gier Ruchowych, potem Polskiego Związku Piłki Ręcznej, okręgowych związków i podokręgów, klubów szczypiorniaka i hazeny. Zajął się także czynnikiem ludzkim (kadra szkoleniowa i sędziowska) oraz ówczesną infrastrukturą sportową i finansową. Nie pominął ważnej sprawy – popularyzacji tej dyscypliny sportu. To stanowi zasadniczy element dysertacji. Trzecia część pracy doktorskiej poświęcona jest roli szkoły, społecznych organizacji oraz wojska w upowszechnianiu i urzeczywistnianiu piłki ręcznej w Polsce. Ukazał działalność stowarzyszeń sportowo-wychowawczych, które propagowały piłkę ręczną, takich jak: TG „Sokół”, ZHP, Z.S. „Strzelec”, KSMM i KSMŻ, Polska YMCA, AZS, TUR, ZMW; dodatkowo zaprezentował rolę WP w promowaniu gry, rozwój piłki ręcznej w Wolnym Mieście Gdańsku oraz wśród mniejszości narodowych zamieszkujących w Polsce, a także znaczenie szkolnego ruchu sportowego w rozwoju piłki ręcznej. W czwartej części Doktorant zajął się współzawodnictwem sportowym na szczeblu krajowym i na arenie międzynarodowej. Ostatnia część opisuje wojenne losy zawodników, konspiracyjne formy uprawiania piłki ręcznej. Praca opatrzona jest wstępem, zakończeniem, aneksem, wykazem bibliografii.

Rzeczowa analiza pozwoliła Autorowi pokazać wszystkie najistotniejsze znamiona związane z piłką ręczną. Zarówno konstrukcja pracy, jak i przeprowadzona analiza naprowadza czytelnika na konstatawanie różnych etapów oraz zawłości organizacyjnych związanych z różnymi okresami i fazami organizacyjnymi piłki ręcznej. Interesujące są rozważania dotyczące szkoleń, zawodników. W wielości poruszonych przez Doktoranta zagadnień upatruję główny walor tej rozprawy. Pragnę również pochwalić Autora za aneks oraz fotografie stanowiące dodatkowe źródło informacji. Praca opatrzona jest 2545 przypisami. To pokaźna i imponująca liczba. Zwraca uwagę mnogość wykorzystanej literatury. Praca jest bardzo obszerna (871 stron). Dysertacja ma dużą wartość poznawczą, bowiem jej narracja przybliży przeszłość przedwojennego sportu i w jakimś sensie ułatwia zrozumieć meandry rozwoju zespołowych gier sportowych po 1945 r., chociaż nie wszystkie jej fragmenty spełniają to kryterium.

Ogólne wrażenie po lekturze w zasadzie jest pozytywne, co nie oznacza, że nie skorzystam z przywileju recenzenta, który nakazuje mi zwrócić uwagę na kwestie budzące moje wątpliwości.

Jednym z zarzutów, który chcę wytknąć Autorowi, to brak kwerendy w Centralnym Archiwum Wojskowym w Rembertowie, co Doktorant wytłumaczył lakonicznym stwierdzeniem „było niedostępne” (s. 16). To lekka przesada. Autor od dawna zajmuje się piłką ręczną. Jego artykuły zaczęły się pojawiać od 2007 r., czyli od 15 lat. A zatem, należy przyjąć,

wykazał się wygodnictwem, do którego też przyczynia się wymóg wcześniejszej rezerwacji miejsca w czytelnicy. Swoją drogą, zbieranie informacji, do których, między innymi, należy kwerenda archiwów, stanowi pierwszy i podstawowy krok przy ustalaniu faktów historycznych, niezależnie od tematu. Gdyby chciał, mógłby znaleźć czas i sprawdzić, czy zasoby archiwalne uzupełnią zgromadzoną faktografię. Autor zebrał sporo informacji, więc uznał, że są wystarczające. Nie przeczę, że tak nie jest, ale zawsze pozostaje to „ale”.

Wstęp do pracy zawiera sporo informacji, które nie mają związku z dysertacją. Zbędne są dywagacje typu „Na uwagę zasługują również prace doktorskie i habilitacyjne prezentujące właściwy poziom metodologiczny i opisujące genezę oraz rozwój w naszym kraju zapasów, jeździectwa, szermierki, strzelectwa, czy palanta itd.”, co miało uzasadniać podjęcie tematu przez Doktoranta, ale uczynił to dosyć niezręcznie. Nie znajduję uzasadnienia dla objętości i treści dla rozdziału pierwszego (Geneza i rozwój piłki ręcznej na świecie do 1918 roku). Ten fragment rozprawy nie wnosi nic nowego. Opiera się na znanych opracowaniach, podręcznikach, które są powszechnie dostępne. Rozumiem, gdyby Autor dokonał korekty dotychczasowych informacji, obalił mity związane z grami. W tym przypadku mamy do czynienia z powielaniem informacji. Natomiast, zamiast opowieści o dziejach gry w piłkę, ciężar ciężkości powinien być nakierowany na genezę piłki ręcznej w Polsce. Szkoda, że Autor nie pokusił się o lepsze wyeksponowanie i bardziej wnikliwe przedstawienie (wyjaśnienie) prazródła piłki ręcznej w Polsce. Nie postawił przysłowiowej kropki nad „i”. Dużo ciekawych informacji umieścił w przypisach. W narracji jest ostrożny. Szkoda, bo wielu miłośników tej dyscypliny dociera do różnych i powszechnie dostępnych informacji i zapewne też chcieliby uzyskać interpretację Autora w tej kwestii. W historii, oprócz faktografii, istotne jest wyjaśnianie. Trochę tego brakuje.

Praca jest bardzo obszerna – za obszerna. Jej szczegółowość to zarazem zaleta i wada. Obszerność rozprawy wynika zapewne z „przywiązania się” Doktoranta do zebranego materiału, który traktował jak fetysz i niemal wszystkie informacje uważał za godne odnotowania. Spowodowało to nadmierne rozbudowanie rozprawy, a jej lekturę uczyniło cokolwiek uciążliwą.

Wydaje mi się, że w tytule drugiego rozdziału cezurą końcową powinien być wybuch II wojny światowej. Tak wynika z treści rozdziału. Okres wojny został opisany w osobnym rozdziale. Narracja tej części pracy jest niezbyt klarowna. Nie wiadomo, skąd się rekrutowali zawodnicy z klubów łódzkich, poznańskich (s. 635). Nader ogólnie zaprezentował nielegalne formy uprawiania piłki ręcznej i w związku z tym nie wiadomo, kto brał w nich udział i gdzie

miały miejsce, jaka była ich forma. To wymaga doprecyzowania, pod warunkiem, że Autor zechce opublikować dysertację.

Kolejna uwaga dotyczy aneksu. Jest on uzupełnieniem rozprawy. Zawiera interesujące zdjęcia, wykazy klubów, składy osobowe zwycięskich drużyn. Natomiast, „Organizacja zawodów, ewolucja przepisów oraz techniki i taktyki gry” to opracowanie i komentarze Autora. W aneksie spodziewałabym się umieszczenia zbioru przepisów, a nie opisu i interpretacji dokonanej przez Autora.

Nazbyt często Autor powołuje się na swoje publikacje. Oczywiście nie jest to błędem. Moja końcowa uwaga dotyczy bibliografii. To niezmiernie ważny element pracy. Świadczy o ilości wykorzystanych źródeł ich różnorodności oraz wiarygodności. Co do ilości oraz jakości zgromadzonego materiału nie mam żadnych zastrzeżeń. Natomiast układ bibliografii jest dla mnie cokolwiek skomplikowany i dziwny. Konstruując spis literatury mógł zajrzeć do kilku uznanych książek i ewentualnie skorzystać z zastosowanych. Myślę, choćby o pracach Jego Promotora, czy poznańskich historykach. Układ jest przejrzysty i bez uduwnień. Opracowania zwarte i prace niesamoistne, to w istocie jedna kategoria opracowania, tak jak i encyklopedie.

Moje uwagi dotyczące rozprawy mają w większości charakter dyskusyjny. Generalnie pragnę zaznaczyć, że praca jest ciekawa. Mimo wykazanych mankamentów rozprawa doktorska mgr. Dariusza Pietrzyka świadczy o sporej wiedzy Autora oraz o niezłym przygotowaniu warsztatowym.

Wobec powyższego pracę doktorską mgra Dariusza Pietrzyka uznaję za spełniającą wymagania ustawowe i wnoszę o dopuszczenie Autora do publicznej obrony rozprawy.

E. Kstamucha

Kielce, 2023.09.18.